

CÂTEVA SCRISORI INEDITE ALE LUI ION BĂLĂCEANU ADRESATE LUI GHEORGHE (GEORGE) BENGESCU

Vasile Novac

În afara unei prodigioase activități diplomatice pe care au desfășurat-o cu trudă și abnegație, pe Ion Bălăceanu și pe George Bengescu îi legau relații de rudenie (bunica după mamă a ultimului, Maria G. Goleșcu, era născută Bălăceanu), studiile făcute, în perioade diferite, la Liceul Louis de Grand din Paris, precum și așa cum se va vedea, prietenia și inamicii comuni.

Pentru Ion Bălăceanu, Câmpulungul fusese reședința sa de ocârmuitor al județului Muscel între 3 august și 22 septembrie 1848¹, ultimul oraș din Țara Românească înainte de a lua drumul exilului, iar pentru George Bengescu reprezenta locul unde locuia fiica sa, Alexandrina N. Grant și unde urma să se stabilească el însuși, la apusul vieții, iar, prin cimitirul Flămânda, domiciliul permanent al rămășițelor sale pământești.

De la Voltairianul Bengescu s-au păstrat, după știința noastră de până astăzi, câteva scrisori de la personalități politice și culturale românești, între care: opt de la Grigore Alexandrescu, două de la Mihail Kogălniceanu, patru de la Matei Millo, unsprezece de la I. A. Filipescu și patru de la Eusofrina Popescu donate, după dorința sa, de Alexandrina N. Grant, Academiei Române, pentru care se primesc, la 19 februarie 1931, mulțumiri de la președintele și bibliotecarul, I. Bianu², precum și altele rămase în familie, ajunse cu ani în urmă la Complexul muzeal Golești, între care: câte una de la M. Kogălniceanu, C. A. Rosetti prințul Știrbei. Gr. Alexandrescu, Elena Cuza, I. Bianu, Olănescu-Ascanio, Maria Iacob Negruzzi, Duiliu Zamfirescu și V. Boerescu, două de la Bogdan Petriceicu Hașdeu, șase de la George Gr. Cantacuzino și douăsprezece de la Ion Bălăceanu.

După cum se vede, George Bengescu a primit cele mai multe scrisori de la ruda sa, Ion C. Bălăceanu³.

Prima epistolă păstrată este din anul 1877. În acea perioadă, după o scurtă funcționare ca ministru de externe, în cabinetul Lascăr Catargiu din 1876, devine, la 4 aprilie 1876, agent al României la Viena⁴. În capitala Imperiului Austro-Ungar, George Bengescu debutase în diplomație și lucrase 10 luni, sub conducerea lui P. P. Carp, ca secretar al agenției române, în anul 1872⁵. Scrisoarea, datată: "Viena, 7 ianuarie 1877", redactată ca pe un ton glumeț, conține scuza că, datorită faptului că cei doi florini și scrisoarea lui Bengescu au sosit în capitala austriacă atunci când el era la București s-au rătăcit și n-a știut adresa unde să-i trimită comisionul și răspunsul. Bălăceanu susține că nici flerul său de "fost prefect de poliție nu i-a fost de folos". (Fusese prefectul poliției București înainte de a fi ministru de externe⁶). După îndelungi căutări i-a găsit scrisoarea și adresa, ceea ce-i permite să-i trimită cele "două foi" de hârtie timbrată și jumătate din capitalul, adică un florin. Epistola continuă pe tonul glumeț, "Trebuie să n-am un florin în pungă pentru a te priva de cele două foi de hârtie timbrată", și se încheie cu scuzele de rigoare, cu

urări de Anul Nou și cu complimente pentru Constantin Crețulescu (socrul lui Gh. Bengescu) și cu omagii pentru verișoara, adică pentru Zoe Bengescu, fiica lui C. Crețulescu⁷.

A doua scrisoare este datată: "Roma, 14 aprilie 1884" (Ion Bălăceanu, de la 31 octombrie 1882, fusese transferat ca trimis extraordinar și ministru extraordinar al României la Roma)⁸. E o scurtă misivă ce cuprindea rugămintea să facă să le parvină niște cărți unor mătuși de ale lui Bengescu și, totodată, îi transmite lui și soției sale sincere condoleațe, cu ocazia morții veneratului domn Crețulescu⁹.

Se știe că, de la Roma, Ion Bălăceanu a trecut la Paris, pentru scurtă vreme (24 septembrie 1884-31 ianuarie 1885), dar intrând în conflict cu factorii politici își va da demisia¹⁰. Din această nouă perioadă franceză a activității sale diplomatice, avem încă șase scrisori.

Prima din această serie, datată: "Paris, 20 august 1884", cuprinde rugămintea ca cei 1000 de franci, împrumutați de Bengescu și restituiți de Bălăceanu, dacă n-au fost cheltuiți între timp, să-i fie remiși "în plic pecetluit purtătorului acestor rânduri"¹¹. Peste patru zile, o nouă epistolă anunța, între altele: "Corăbiile fiind sosite...voi să vă plătesc datoria, cu mii de mulțumiri. Nu vă aduc lucrul în persoană pentru a nu trezi susceptibilitățile acelor care ar putea găsi că vin prea des la Legație"¹². După cum reiese din acele arătate mai sus, peste o lună va trece la conducerea Legației române din capitala Franței.

La 4 octombrie 1884 (deși anul nu este trecut, e lesne de înțeles că e vorba de anul 1884 din conținutul acestei scrisori, coroborat cu data următoarei epistole), Ion Bălăceanu scria, din Paris, că speră să plece "mâine seară la Nisa", și-l ruga pe "vărul său" să-i transmită știri la casa "E. Girard quai du Midi, Nice", (dacă va auzi "că s-a reușit să-l scoată pe dl. Sturza (Mitică) din starea de letargică în care-i merge atât de bine"¹³.

Următoarea scrisoare a lui Ion Bălăceanu, datată : "Nisa, 12 octombrie 1884", confirmă primirea epistolei din 9 octombrie a lui Bengescu, însoțită de un extras din L'Independence roumaine. El consideră că "decretul în chestiune va întârzia în portofoliul ministerial până va vedea lumina"¹⁴. Este, probabil, vorba de numirea sa în funcția de ministru al României la Paris. Îi mai scria lui Bengescu despre regretele lui Pherichide, care ar fi "plâns la dl. Brătianu" și că "dl. Sturza (Mitiță) trebuie să fie numit ministru la Viena", făcând următorul comentariu : "Nimeni altul nu-i pare destul de apt a desăvârși opera atât de bine începută de Carp"¹⁵. Laudă, în același timp, atitudinea lui Nicolae Crețulescu, de a nu se fi amestecat cu membrii guvernului : "Cât despre vechiul meu prieten, N. C., cred eu, el a făcut proba de fînețe, refuzând de a se combina cu elemente care au tendința atât de puternică de a se precipita. Aceasta pentru că-și cunoaște chimia!"¹⁶. Sperând că Bengescu și-a revenit din indispoziția sa, își exprimă convingerea că va fi prevenit dacă prezența lui "la Paris, va deveni necesară"¹⁷. Nădăjduiește că Pherichide să nu aibă "prea multă rea voință" și că-i va ceda locul. Comentând trecerea lui Plagino în rândul candidaților la funcția de șef de legație, Ion

Bălăceanu întreba retoric : “Unde vom ajunge cu acest sistem?”. Cu toate că n-avea “absolut nimic de spus contra acestui om simpatic – dar, preciza el, “cu același titlu ca al lui sunt cinci sute de personaje considerabile și considerate care pot să aspire de a reprezenta pe Rege în străinătate”¹⁸. Rezultatul acestui mod de promovare va avea ca efect, după constatarea sa, că nu va rămâne “nici o perspectivă acelor care așteptăm de ani în speranța de-a ajunge în primul rând”¹⁹.

Două din scrisorile pe care le prezentăm cu această ocazie sunt nedatate sau parțial datate. E posibil ca una să fi fost scrisă între 12 octombrie 1884 și 31 ianuarie 1885. Ea cuprindea recomandarea ca “cererea de audiență pe care am adresat-o dlui. J. Ferry ”să-i parvină când mai curând posibil”, iar la “copia după alocațiune este oportun de a intercala cuvintele: “augustul meu stăpân” după acelea de “M. S. Regele României”²⁰. Cealaltă, datată parțial, doar: “Paris, duminică”, este probabil, din sau după februarie 1885, când Ion Bălăceanu părăsise funcția de șef de legație și, deci și sediul acesteia. Primele informații ale acestei epistole cuprind relatări despre căutările febrile ale autorului pentru depistarea unei polițe cu scadența în “vinerea viitoare”, zi în care spera să obțină suma de bani de care avea nevoie. Își exprima speranța că Bengescu va reuși să “calmeze și să liniștească complet” pe nervosul bancher²¹. Îi mai adresează rugămintea ca, pentru lada lăsată de servitoarea copiilor săi în fața ușii camerei sale la părăsirea legației, să fie dată dispoziția de a fi dusă în remiză, lângă celelalte lăzi, și să-i fie încredințată lui Jules. Acestuia să-i spună “că-l va răsplăti la restituirea acestor lăzi pentru grija pe care le-o va acorda”. Scrisoarea se încheie, evident, cu “mii de scuze”, cu “mulțumiri”, și cu asigurarea profunde sale afecțiuni²².

Urmează trei scrisori din anul 1886. Cea dintâi, datată 1 martie 1886, purtând mențiunea “Personal”, cuprinde rugămintea de a interveni pentru înscrierea tânărului Manu, “fiul unuia din bunii mei prieteni” care, făcând armata în bravul Regiment 3 “Roșiori” nu poate să se întoarcă, la Paris, înainte de jumătatea lui aprilie viitor, ceea ce-l va face să piardă șase luni din punct de vedere al înscrierii sale la școala de Drept²³. Făcând precizarea că toate demersurile făcute de familie, “pe cale diplomatică, în scopul de a obține ca această înscriere să conteze ca fiind de la începutul anului școlar curent” au eșuat deoarece “reactorul a refuzat să dea o consacrare publică la precedentele care există totuși (R. Crețulescu, Al. Cuza etc.)”, Ion Bălăceanu adaugă: ”Eu sunt încredințat, dacă veți vrea să acționați personal pe lângă aceea pe care tocmai i-ați decorat că tânărul meu va obține dispensa pe care o imploră”²⁴. Sperând că Bengescu își va folosi bunele sale oficii “unde se cuvine”, asigurându-l de “obligațiile infinite pe care familia Manu” și el le vor avea pentru șeful care-i va îndatora, mai vârstnicul diplomat trece la cimentarea cancanului apărut în L’Independence roumaine că el îl va înlocui, la Paris, pe dl. Alecsandri demisionar²⁵. Ion Bălăceanu este revoltat că s-au putut gândi la înlocuirea unui “om cu atâta spirit”, adăugând: “Încă nu știu cine este adevăratul farsor care a lansat această știre falsă ... tot ceea ce îmi este posibil să fac este să-i trimit o săgeată prin intermediul Românului”²⁶.

Prin scrisoarea din 24 mai 1886, George Bengescu este rugat să intervină pentru Mihai Lomotescu, fiul altui amic și fost coleg la Liceul Louis le Grand, care urmează să dea bacalaureatul în litere. Cu toate că era bine pregătit, fiind foarte timid, părinții temându-se să nu eșueze la oral, Bengescu era rugat să prevină pe unul din "judecători" (examinatori) ca să se poarte astfel cu băiatul pentru ca acesta să rămână "în posesiunea mijloacelor naturale și dobândite"²⁷. Părinții se temeau că, dacă fiul lor ar "eșua pe bancul de nisip al bacalaureatului", s-ar pune capăt "drumului său universitar", ceea ce "ar fi o nenorocire pentru întreaga familie", pe care el o iubește foarte mult. Îl roagă să-l scuze pentru "noua corvoadă", dar așteaptă să fie și el solicitat "în toate ocaziile la care vă pot fi util"²⁸.

La 8 iunie 1886, din Constantinopol, Ion Bălăceanu îl va anunța pe Bengescu de hotărârea guvernului ca "înainte de a mă întoarce la noul meu post - din capitala Turciei - să merg să o caut pe Angelina. la Paris, și să petrecem împreună cinsprezece zile, la Nisa, pe lângă Bebe". E bucuros că acest proiect îi va permite să petreacă împreună două zile²⁹. Deși Dumitru Vitcu susține că Ion Bălăceanu a funcționat ca ministru al României la Constantinopol, între 10 aprilie 1886 și 31 decembrie 1888³⁰, la 8 iunie 1886, autorul scrisorii declara că se va arunca "în Orient-Expres, când Regele-mi va da ordin să plec imediat la Stambul"³¹. Brusca hotărâre a lui Carol I de a-l acredita pe lângă guvernul otoman este pusă de el pe seama "veleităților turcești de a întrebuița împotriva-ne propriile noastre argumente vamale, după zece luni de reflexiune"³². Ion Bălăceanu continuă astfel, cugetările sale diplomatice referitoare la politica țării în care urma să lucreze : "Acest animal (turcul) este foarte viclan :când este atacat se apără. Pe scurt, iată-ne cu un nou război de tarife în brațe; dacă de acum în cinsprezece zile nu vom acoda ultimele noastre favoruri, pentru lakerda și havlalele otomane". Din această pricină, consideră că asemenea preocupări nu-i vor îngădui plăcerea de a-i strânge mâna într-un viitor apropiat. Crede că Angelina "trebuie să fi sosit, la această oră, la Golești, sub supravegherea unei subînvățătoare"³³. Îi mai roagă să dispună ambalarea în lăzi a obiectelor pe care a binevoit să le păstreze "în momentul în care a trebuit să întrerupă instalarea mea la Paris", pentru a putea să-i facă cunoscut lui Buzeianu "ziua în care va putea să vă debazeze" și-i mulțumește călduros, de pe acum, pentru ospitalitatea dată obiectelor amintite³⁴.

A douăsprezecea scrisoare este datată : "Tumbridge-Wells (Kent), 7 august 1899". Ea debutează cu o nouă scuză plină de spirit : "Pe bună dreptate, trebuie să mă considerați un irochez, și încă un irochez din tribul Ingraiților!. Căci iată mai bine de trei luni de când mi-ați trimis volumul dumneavoastră de Suvenirii și nu v-am mulțumit încă nici de trimiterea lui însuși, nici de pagina atât de afectuos flatantă pe care mi-ați consacrat-o acolo"³⁵. Ion Bălăceanu continuă, când serios, când glumeț: "Cum să nu fiu recunoscător eu, care n-am fost niciodată lăudat de nimeni? (Din contra). Cât despre acei care v-ați necăjit vorbind astfel despre mine, fie ca ranchiuna lor să le fie ușoară!

Dumneavoastră sunteți primul român care a scris o carte pentru a zice de bine despre semenii săi. (Eu cer iertare pentru acest cuvânt, în ceea ce privește).

Este adevărat că Diavolul ca să nu piardă nimic – dumneavoastră ați răscumpărat această afecțiune atât de puternică și meritorie făcând necaz domnului D. Sturza, care nu s-a purtat altfel cu dumneavoastră, decât față de ceilalți miniștri ai Regelui în străinătate”³⁶. Întârzierea răspunsului se datorează necunoașterii adresei, atât de către autorul epistolei, cât și de către alte persoane din Nisa, Paris și Londra, pe care le-a întreat. Abia când a citit în ziare că va fi delegat al României la expoziția din 1900, s-a hotărât să-i trimită prezenta scrisoare, pe adresa Legației române din Paris, sperând că sunt șanse să-l găsească. Exprimându-și siguranța că “expoziția noastră va fi admirată de multe milioane de oameni”, Bălăceanu crede că, atât Bengescu cât și colegul și prietenul lor comun – Crețeanu - au greșit dându-și demisia, făcând jocul acelora care “vroiau să se debaraseze de dumneavoastră”, considerând că : “Atâta timp cât brutalitatea dlui Sturza nu putea atinge onoarea dumneavoastră (ca faimoasa ieșire de foc a lui Brătianu contra mea), dumneavoastră trebuia să rămâneți impasibil sub adăpostul răului humor ministerial”³⁷. Ion Bălăceanu, în numele său și al prietenilor lui Ion Ghica, apreciază și ca pe un fapt de curaj excelenta evocare ce o făcuse Bengescu unuia din marii lor prieteni comuni : “Prietenia lui Ion Ghica, în rândul căroră mă simt totodată onorat să fi făcut parte, vor fi eterni bucuroși de a se zice despre acest mare om cinstit tot binele pe care-l merita. Trebuie, pentru aceasta, un adevărat curaj. Dumneavoastră l-ați avut”³⁸. Mai departe, Bălăceanu relatează că, de un an a fost atât de bolnav, încât a trebuit să părăsească Vichy-ul fără să-și fi putut face cura, că numai datorită doctorului Thirox, din Paris care l-a pus pe picioare, s-a putut bucura de “deliciile unui sezon din Londra”. Revenind la umorul din paginile anterioare, Bălăceanu remarca : “Eu sunt, în acest moment, într-o țară încântătoare unde niciodată nu s-au putut aclimatiza porcii, pentru că aici se mănâncă foarte rău”³⁹. Epistola se încheie cu informații despre : intenția de a pleca peste o săptămână spre “malurile înflorite ale Măneștii”, și, în septembrie – octombrie, la București, dacă sănătatea îi va permite. Îi mai relatează că fiica sa, Maria Ghica, “a venit să petreacă șase săptămâni cu mine”, și-l asigură pe preascumpul văr și prieten de atașamentul” său “inalterabil” și de profunda sa grațitudine, rugându-l să prezinte omagii și “verișoarei” sale⁴⁰.

Toate scrisorile de mai sus sunt redactate în limba franceză și toate sublinierile, cu una sau două linii, aparțin lui Bălăceanu.

Noile documente prezentate cu această ocazie, pe lângă informațiile care permit o mai bună înțelegere a activității diplomatice a emitentului (în perioada pariziană – 24 septembrie 1884 până la 31 ianuarie 1885 – se dovedește că nici nu-și terminase instalarea și a fost silit să demisioneze), aduc o contribuție la cunoașterea relațiilor din ce în ce mai amicale dintre cei doi veri și demonstrează, odată în plus comunitatea lor de sentimente prietenești față de Ion Ghica și de aversiune față de Dimitrie A. Sturza, în ciuda faptului Mitiță Sturza a debutat ca amic politic al lui Ion Ghica, terminând ca prieten politic și succesor al lui Ion C. Brătianu.

Considerăm, în același timp, că pagina “afectuos flatantă” pe care Bengescu i-a dedicat-o lui Ion Bălăceanu, ca și portretele făcute lui Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Alexandru Lahovari și Al. Odobescu, era, în același timp, obiectivă. Cităm din ea doar referirea că a fost “unul din cei mai vechi diplomați ai noștri; carele, după ce a luat o parte însemnată la toate faptele mărețe ale renașterii României, de la 1848 încoace, a reprezentat țara cu dibăcie și strălucire”, în marile capitale europene⁴¹. În sfârșit, ni se dezvăluie o personalitate de o rară modestie, de o politețe desăvârșită și de o deosebită finețe de spirit, hărțuită nu numai de unii politicieni, dar și de bancheri străini.

NOTE

1. Dumitru Vitcu, *Diplomații Unirii*, București, 1979, p. 189.
2. Georges N. Grand și Vasile Novac, *Contribuții la viața și activitatea lui George Bengescu*, membru al Academiei Române, în *Museum. Studii de istorie și etnografie*, II, 1978, Golești-Argeș, p. 256
3. Complexul muzeal Golești (Se va cita în continuare C. M. G.), S III, Între numerele de inventar 10.021-10.121.
4. Dumitru Vicu, op. cit. p. 208.
5. Georges N. Grant și Vasile Novac, op. cit., p. 236.
6. Dumitru Vicu, op. cit. p. 208.
7. C. M. G., nr. inv. 10.048/1004.
8. Dumitru Vicu, op. cit. p. 209.
9. C. M. G., nr. inv. 10.051/1007
10. Dumitru Vicu, op. cit. p. 9
11. C. M. G., nr. inv. 10053/1009
12. Ibidem, nr. inv. 10052/1008
13. Ibidem, nr. inv. 10054/1010
14. Ibidem, nr. inv. 10055/1011
15. Ibidem
16. Ibidem
17. Ibidem
18. Ibidem
19. Ibidem
20. Ibidem, nr. inv. 10057/1013
21. Ibidem, nr. inv. 10056/1012
22. Ibidem
23. Ibidem, nr. inv. 10058/1014
24. Ibidem
25. Ibidem
26. Ibidem
27. Ibidem, nr. inv. 10059/1015

28. Ibidem
29. Ibidem, nr. inv. 10060/1016
30. Dumitru Vicu, op. cit. p. 209
31. C. M. G., nr. inv. 10060/1016
32. Ibidem
33. Ibidem
34. Ibidem
35. Ibidem nr. inv. 10047/1030
36. Ibidem
37. Ibidem
38. Ibidem
39. Ibidem
40. Ibidem
41. Georges Bengescu, Câteva suvenire ale carierei mele. Ion Ghica, Vasile Alecsandri, Alexandru Lahovary, Bruxelles, 1899, p. p. 143-144 și Dumitru Vitcu, op. cit.;p. 210

QUELQUES LETTRES INEDITÉS DE ION/JEAN/BĂLĂCEANU ADRESÉES A GEORGE BENGESCU

-Résumé-

Jean/Ion Bălăceanu et Georges Bengescu étaient liés par parenté ils e'taient cousins. Mais aussi d'autres aspects de leurs vie et de leurs activité les on approches. Les lettres présentées apportent des nouveaulles concernant l'açivité diplomatique de Jean Bălăceanu entre le 24 septembre 1884 et la 31 janvier 1885. De même on peu mieu connaître les amicales relations qui on lié les deux personne, leurs attitude et sentiments envèrs d'autres hommes politiques de l'époque amies ou adversaires. Les lettres montrent en plus la personnalité de celui qui les a écrit, participant aux importants événements politiques de la seconde moitié du XIX ème siècle.